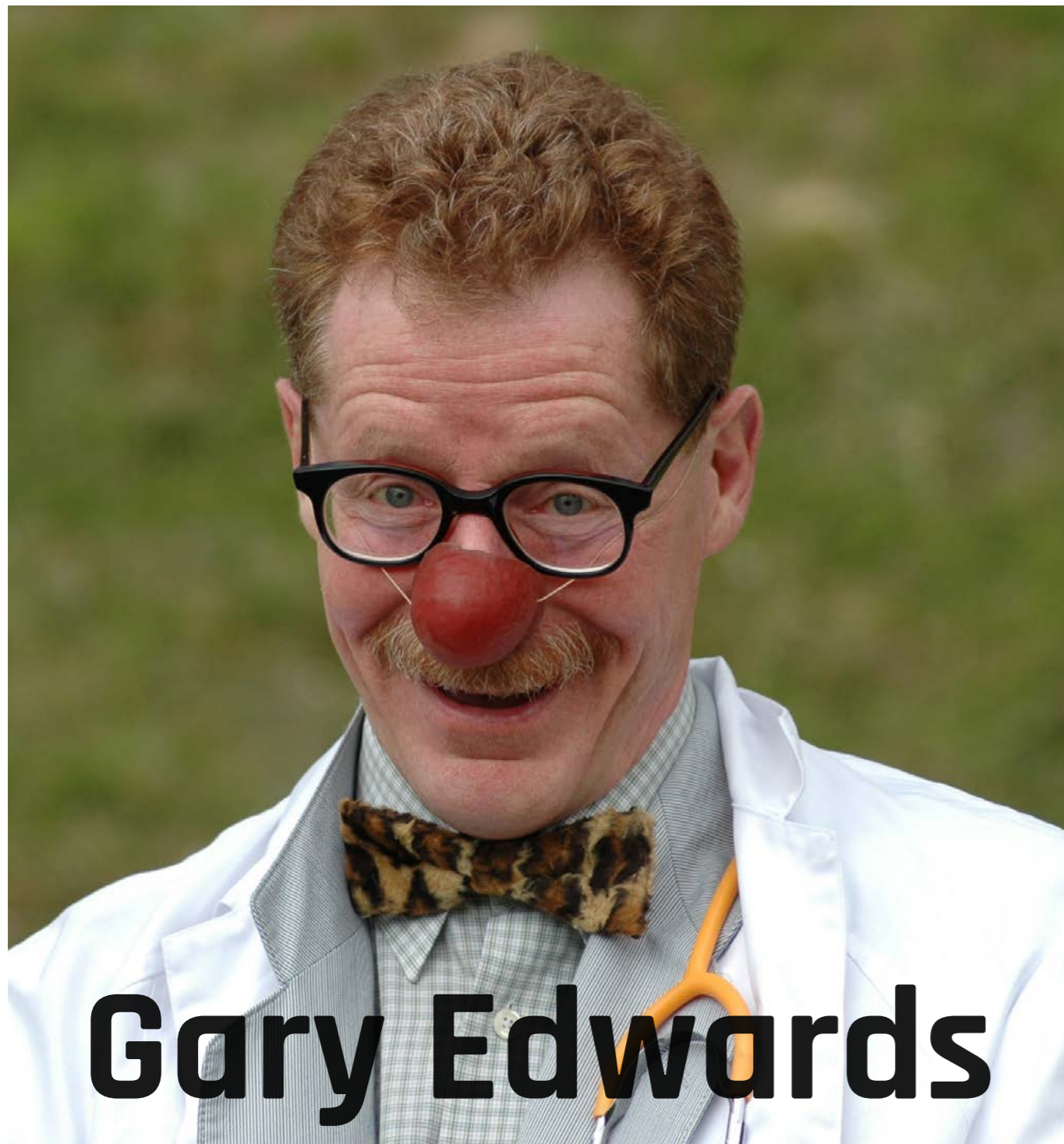

„Nechci tento svět opustit, jako pouhý návštěvník, který jím jen prošel.“

Gary Edwards

Poznáte ho podle smíchu - hlubokého, spontánního a nakažlivého. Poznáte ho i podle řeči - mluví česky s roztomilým přízvukem, občas nějaké slůvko krátce hledá, sem tam nějaké vtipně zamění. Tak trochu všechno kolem Američana Garyho Edwardse (67) směřuje ke smíchu, protože smích je celý jeho život. Právě on nasměroval smích do českých nemocnic a FN Motol byla jednou z prvních, kam začali za dětmi pravidelně docházet Zdravotní klauni.

Gary Edwards

Zpátky do minulosti

Americký vizionář, herec, klaun a muzikant, Gary Alven Edwards se narodil roku 1951 v Ohiu. Po studiu hudby v Californii získal stipendium na první americké akreditované klaunské škole Dell Arte School of Physical Theater. Po jejím dokončení hodně cestoval, žil v Nizozemí, Rakousku nebo Německu. V hlavě si z USA ale stále nesl myšlenku Zdravotních klaunů, kteří hospitalizovaným dětem zpříjemňovali pobyt v nemocnici. Gary byl přesvědčen, že by si je zasloužily i děti v České republice, kam se koncem 90. let oženil, přestěhoval, a kde žije dodnes.

Počátky Zdravotních klaunů v České republice

Když Gary Edwards začal dětem v českých nemocnicích nosit radost, psal se rok 1998. A začátky to nebyly vůbec lehké. Svě návštěvy financoval první tři roky z vlastních úspor. Sestry a lékaři klauny v nemocnicích moc nechtěli, báli se, aby jim nepřekáželi v práci. Vystupoval proto na lékařských konferencích a vedl dialog s českými zdravotníky o významu humoru v nemocnicích. Několik nemocnic také obešel a nabídl se, že jim ukáže, jak pracuje takový Zdravotní klaun. Vlákem nebo autobusem, jen s klaunským nosem a ukulele objížděl republiku. Svůj neutuchající zápal završil roku 2001 založením občanského sdružení Zdravotní klaun. Tomu, co dělá, totiž bezmezně věřil.

V následujících letech si k sobě vybíral nové Zdravotní klauny, propojoval se s dalšími a dalšími institucemi. Osobně zastával pozici uměleckého (do roku 2011) a výkonného (do roku 2013) ředitele. V roce 2012 byl na návrh České pediatrické společnosti oceněn Českou lékařskou společností (J. E. Purkyně) medailí za dlouhodobý a významný přínos do zdravotnictví.

Znovu na cestách

Z ničeho vybudoval organizaci, která má v současnosti téměř 90 klaunů. Ti pravidelně navštěvují přes 70 zdravotnických zařízení a ročně uskuteční téměř 4000 návštěv, a to nejen u dětí, ale i v domovech seniorů a hospicích. S hrdostí otce zakladatele dnes Gary říká: „Český projekt patří nejen mezi největší, ale svým rozsahem, kvalitou i provedením je na světové špičce.“

V současné době je předsedou správní rady Zdravotního klauna a konzultantem mezinárodní organizace Red Noses International. Cestuje po celém světě, kde pomáhá s rozjezdem nových projektů, radí a koučuje. Když mu vybyde troška volného času, užívá si rodinu, skládá hudbu, maluje, píše, pilotuje nebo koncertuje se svou skupinou Gary and The Statement.

Gary, zavzpomínejte na svá léta v Motole...

■ **FN Motol byla 5. nemocnicí, se kterou jste v České republice začal spolupracovat. Jak vzpomínáte na svou první „motolskou“ klauniádu?**

„Moje první návštěva v Motole trvala zhruba 5 hodin. Při snaze vrátit se do šatny, kde jsem měl civilní oblečení, jsem se ztratil. A tak jsem chodil po chodbách, hledal, a zdravil naprosto každého, koho jsem potkal hlasitým „dobrý den!“. Později jsem se dozvěděl, že po nějaké době se tak začali zdravít na chodbách všichni, což se dříve nedělo.“

■ **A jak Vás v roli doktora Pytlíka přijal místní personál? Motolští neměli obavy jako jinde?**

„Vzpomínám si velmi dobře, že v Motole ke mně byli snad všichni lékaři a sestry velmi otevření, a dovolili mi navštívit mnoho oddělení. Ještě dnes, o 20 let později, tam stále setkávám známé tváře a společně se často smějeme při vzpomínce na toho zarputilého klauna, který hodiny a hodiny běhá po nemocnici.“

■ **S červeným nosem už dnes po motolských chodbách neběháte. Kdo tam běhá dnes?**

„Je až k neuvěření, jak moc se program Zdravotních klaunů od doby mých začátků rozrostl! V Motole se nyní střídá zhruba dvacítko klaunů z pražského týmu a už to dávno nejsou pouze klasické návštěvy dětí na lůžkových odděleních.“

■ **Jak byste nejlépe popsal profesi Zdravotního klauna?**

„Práci Zdravotního klauna vnímám jako doplněk k procesu uzdravování, k úžasné práci zdravotnických odborníků. Nemocnice a pracovníci ve zdravotnictví se ale přirozeně soustředí na nemoc. Těžištěm naší práce je smích a radost ze života. Náš vztah k nemocničnímu prostředí, k personálu a konečně i k pacientům samotným se tak od toho obvyklého značně liší. To je možná důvod, proč se události, jaké nejsou v nemocničním prostředí zrovna běžné, často dějí právě v naší přítomnosti a my se tak stáváme svědky mnoha kouzelných chvil. Sám jsem za ta dlouhá léta, která jsem této práci věnoval, mnohokrát cítil silné pohnutí. Jedno z nich jsem zachytil do povídky Ptáček pod postelí, která vyšla v knize Zdravotních klaunů - Malé zázraky.“

PTÁČEK POD POSTELÍ

Gary Edwards

„... a pak tu máme ještě Martinu v pokoji číslo čtyři“, říká mi, „ale ta už je v posledních fázích nemoci a selhávají jí tělesné funkce. Už ani nevidí a navštívit ji bude asi zbytečné“. Mluví se sloužícím doktorem na dětském onkologickém oddělení. Získávám informace o pacientech před začátkem návštěvy. Jsme v jeho maličké kanceláři hned u chodby na jednotce intenzivní péče. Přikývnu a podívám se na tašku s kostýmem, kterou držím v ruce. „Nevadilo by vám, kdybych ji přeci jen zkusil navštívit?“, ptám se a znovu zdvihám oči, abych se potkal s jeho pohledem. „Vůbec ne, jen to zkuste“, říká klidně. V jeho hlase není ani stopa po nedůvěře. Práci Zdravotního klauna zná a respektuje. Převlékám se do kostýmu a začínám návštěvu – pokoj číslo 4 si nechávám na konec.

Čtyřka je uprostřed chodby, takže během návštěvy několikrát projdu kolem. Přemýšlím, co pro Martinu udělat, a nakonec se rozhodnuji, že když nevidí, založím svou návštěvu na zvuku. To nebude problém. Nevidomé pacienty jsem předtím navštívil už mnohokrát. Uplynulo několik hodin a návštěva je téměř u konce. Stojím před Martininými dveřmi a jemně klepu. Bez odezvy. Pootevřu dveře a nahlížím dovnitř. Ptám se: „Smím dál?“ Martinina maminka sedí na židli vedle postele, prsty jí nervózně hrají, je očividně rozrušená. Martina, devítiletá, hubená, křehká dívka bez vlasů leží v posteli na zádech a slepě zírá do stropu. „Ano“, zamumlá její matka a rychle se na mě podívá. Kruhy pod očima prozrazují, že dlouho nespala.

Probděla spoustu času u lůžka bez sebemenší naděje. Její dcera umírá. Zdravím Martinu, představuji se svým klaunským hlasem a hned začínám s pískáním, které napodobuje pípaní malého ptáčka. „Ale, copak to je?“, ptám se a ta otázka patří Martině. „Ty máš pod postelí ptáčka?“. Martina se usměje. Její matka se na mě překvapeně podívá. Nepochybují, že ač nevidomá, dokáže Martina podle zvuku uhádnout můj pohyb, a tak se ohýbám a sahám pod postel. Přitom zatleskám prsty jedné ruky o dlaň té druhé. „Mám ho!“ volám. „Chceš si ho poslechnout?“. Martina se znovu usmívá, a aby potvrdila svůj zájem, dodává: „Mhm.“ Oba víme, že je to hra. Myslím, že z celého pokoje je nejvíc překvapená Martinina maminka, která pořád ještě nechápe, co se vlastně děje. Musí pro ni být těžké vymanit se ze sklíčenosti, dorážející ze všech stran. Říkám si, že pro Martinu je naopak osvěžující a zábavné moci být zase normálním dítětem, které si hraje. Přikládám dlaně svírající „ptáčka“ k Martinině uchu a skláním se až k ní, abych přidal zapípání. Martinin úsměv je teď ještě větší. Maminčino překvapení stíhá úžas. „Co s ním mám udělat?“ ptám se Marty a řeč je samozřejmě o imaginárním ptáčkovi v mých dlaních. „Pustit ho z okna?“. Pauza na reakci. „Možná bych ti ho měl prostě vrátit pod postel, abys tu měla kamaráda...“. Je to otázka, na kterou Martina odpoví souhlasně a zahihňá se. Zahrají vracení ptáčka zpátky pod postel a přidám ještě trochu ptačího zpěvu na závěr té naší hry. Beru do rukou ukulele a pouštím se do písničky o ptáčkovi, který bydlí pod postelí, a zapojuji do textu Martinino jméno, aby byla písnička patřičně aktuální. Teď

už se Martina směje nahlas a její maminka se usmívá.

Ukončím písničku, ale pokračuji v hudbě, rozloučím se a pomalu se sunu ze dveří. Martinina maminka mi je v patách, děkuje a snaží se mi dát peníze – jenže ten smích, který si odnáším z jejich pokoje, je něco, co si za žádné peníze nekoupím. Když peníze odmítnu, bere mě maminka za ruku a několikrát mi děkuje. Sám nevím, jestli ta návštěva byla pro Martinu nebo spíš pro její maminku. Nejspíš pro obě.

Dva týdny nato se vracím do té samé nemocnice a zrovna se chystám na další návštěvu, když v chodbě narazím na známého doktora. „Vzpomínáte si na Martinu ze čtyřky?“ ptá se. Vzpomínám a s hrůzou čekám, že teď uslyším, co jsem už slyšel tolikrát. Na tohle si, stejně jako lékaři a sestřičky, nikdy nezvyknu. Mladičké životy, nucené podstoupit trýzeň nemoci, proti které bojují s důstojností a neokázale po celý průběh léčby, která postupně vyčerpává všechny možnosti a všichni pacientovu energii, jen aby svůj boj nakonec prohráli. Ta marnost, ta ztráta snů a možností. Těžko si představit něco smutnějšího.

„Po vaší návštěvě,“ říká mi, „se Martina zlepšila – byl to obrat o 180 stupňů. Vrátil se jí zrak a všechny ostatní tělesné funkce a poslali jsme ji domů!“ Můj mozek je jako na horské dráze. Martina neuměla. Je jednou z těch, kteří se z toho dostali. Poslali ji domů. Má šanci na dlouhý a bohatý život. Citím v očích slzy. Ví, že lékaři tomu říkají spontánní remise. Mně to ale připadá spíš jako malý zázrak a až si dneska večer lehnu do postele a budu koukat do stropu, uslyším, jak si pod mou postelí prozpěvují ptáci.

text: Gary Edwards, Kateřina Procházková, Vendula Čulíková
foto: Zdravotní klaun - archiv I Karel Šanda

programy:

33x měsíčně - Dětské klauniády

(Pravidelné návštěvy malých pacientů na 17 odděleních.)

Cirkus Paciento - 1x ročně

(Týdenní program pro dlouhodobě nemocné děti. Ve FN Motol zaměřeno na psychiatrické pacienty).

Na Operační Sál! - 2x týdně

(Doprovod dětí při předoperačním procesu na chirurgii).

Program Dítě - 3x týdně

(Individuální přístup Zdravotního klauna k dlouhodobě hospitalizovanému dítěti s vážnou diagnózou. Zdravotní klaun se stává jeho dlouhodobou oporou a partákem.)

LDN kavárna - 1x ročně

(Program pro dospělé, převážně geriatrické pacienty oddělení LDN, kteří si s klaunem užijí odpoledne plné zpěvu, tance a smíchu).

Semináře

Zdravotní klauni pravidelně vzdělávají nejen sami sebe, ale také své okolí. Umělečtí vedoucí organizace proto přednáší o významu humoru ve zdravotnictví budoucím i stávajícím lékařům a sestřám. V roce 2017 Zdravotní klaun navázal spolupráci se 3. lékařskou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, a později na žádost profesora Jana Lebla i s 2. lékařskou fakultou a to přednáškami přímo ve FN Motol. V roce letošním přednášeli na téma Humor jako nástroj komunikace, například na Oddělení klinické psychologie primářky Zuzany Kocábové, která se Zdravotními klaunem dlouhodobě spolupracuje.

Gary Edwards očima dlouholeté kolegyně ze Zdravotního klauna, Venduly Čulíkové...

„Garyho síla spočívá v jeho jedinečné mnohostrannosti. Jako jeden z mála lidí byl osobou, která v sobě spojila schopnosti být výkonným a zároveň uměleckým ředitelem organizace. Dokázal vybrat a zaškolit Zdravotní klaunem stejně dobře, jako dokázal budovat fundraising organizace. Má velký talent na to vybrat si k sobě správné lidi, ve kterých umí zažehnout jiskru a nadšení pro práci ve Zdravotním klaunovi. Na tvorbě programů a projektů se podílí více než 100 osob a fluktuace je minimální. Stejně tak, jako dokázal ukázat krásu a důležitost projektu svým spolupracovníkům, tak se mu to podařilo i v nemocnicích. Byl jedním z těch, kteří se zasloužili o proměnu dětských oddělení. V tom všem mu velmi pomohla jeho odvaha a schopnost jít i proti proudu, jak v nemocnici, tak na poli získávání darů na činnost organizace. Mnohokrát si vyslechl argument, že v českých podmínkách nemůže to či ono fungovat. Nikdy to ale nevzdal a dnes to vše funguje.“

